

Asia: VN/7791/2021

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tilastokeskuksesta annetun lain ja tilastolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

1. Onko Tilastokeskukselle hallituksen esityksessä kirjattu uusi tehtävä selkeästi kuvattu?

Hallituksen esityksessä tilastokeskukselle annetaan oikeus tutkija- ja aineistopalvelun ylläpitämiseen. Tehtävä on ehdotetussa muodossaan riittävän selkeästi kuvattu. Olemassa olevan toiminnan kirjaaminen lakiin selkeyttää palvelun asemaa ja sisältöä suhteessa Tilastokeskuksen muihin tehtäviin sekä palvelujen käyttäjiin.

Ehdotukseen sisältyvä tilastokeskuksen oikeus ottaa vastaan, koostaa ja säilyttää tutkija- ja aineistopalvelua varten sellaisia tietoja, joita ei kerätä tilastointitarkoitukseen on kannatettava. Sujuva yhteistyö aineistoja luovuttavien tahojen kanssa on keskeistä. Aineistojen hyödynnettävyyden takia on tärkeää panostaa niiden kuvauksiin, mikä vaatii resursseja myös aineistoja tuottavilta tahoilta.

Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet pitää tärkeänä tiedonvaihdon vastavuoroisuutta eli sen lisäksi, että Tilastokeskuksella on oikeus vastaanottaa tietoja mm. muilta tilastoviranomaisilta, tulisi myös tarkastella Tilastokeskuksen velvollisuutta tehdä yhteistyötä muiden valtion laitosten, kuten tutkimuslaitosten kanssa ja luovuttaa näille tietoja, joita ne tarvitsevat omien lakisääteisten tehtäviensä hoitamiseen.

Tulanet toivoo lakiehdotuksen avaavan uusia mahdollisuuksia tutkijapalveluiden kehittämiseen, rahoituksen järjestämiseen ja sujuvampaan yhteistyöhön tutkimuslaitosten kanssa. Valtion tutkimuslaitokset käyttävät tilastoaineistoja tieteelliseen tutkimukseen sekä asiantuntija- ja viranomaistehtäviensä hoitoon. Osa tutkimuslaitoksista on myös tilastoviranomaisia tai muita tilastotuottajia.

Tilastokeskuksella on merkittävä ohjaava rooli tilastotoimintaa koordinoivana laitoksena. Vaikka hallituksen esitys koskee ainoastaan Tilastokeskusta, voi sillä olla vaikutuksia myös muiden tilastotuottajien toimintaan, mikä on tarpeen huomioida. Tulonet toivoo, että tilastotiedon tuottamista ja hyödyntämistä edistettäisiin valtiokonsernin sisällä kokonaisuutena eri toimijat huomioiden.

2. Miten arvioitte valtioneuvoston etusijaa käyttöluupahakemusten käsittelyssä suhteessa alaiseen hallinnon viranomaisiin?

Tilastokeskuksen tutkijapalvelut tulee lähtökohtaisesti toteuttaa ketterästi ja resursoida siten, että käyttöluupien myöntäminen ja aineistojen valmistelu ei jonoudu kohtuuttomasti. Esityksessä mainittu käyttöluupahakemusten 10–12 kuukauden jonotusaika on kestävä tutkimuksen, viranomais- ja asiantuntijatehtävien hoitamisen sekä päätöksenteon näkökulmasta.

Valtioneuvoston etusija voi olla kriittisissä tarpeissa hyväksyttävissä. Tämä ei kuitenkaan saa aiheuttaa muiden valtion virastojen lakisääteisten tehtävien toteuttamisen viivästymistä, eikä tutkimushankkeiden viivästymistä. Tutkimushankkeiden kesto on usein ajallisesti rajattu, jolloin aineistojen saannin viivästyminen voi vaarantaa tutkimuksen etenemisen ja siten rahoituksen.

Lisäksi tulee varmistaa, että ehdotettu etusija ei vaaranna EU:n tilastolainsäädännön ja käytännösääntöjen noudattamista.

3. Ovatko hallituksen esityksen ehdotusten tietosuojaa koskevat pykälät riittävän täsmällisiä?

-

4. Onko aineiston tietosuojaoikeudellinen käsittelyperuste riittävästi kuvattu?

-

5. Onko aineiston säilytystä koskeva tekstiosuus riittävän täsmällinen?

-

6. Onko tietojen käyttötarkoitus rajattu riittävän selkeästi?

-

7. Ovatko raaka-aineiston ja valmisaineiston käyttörajaukset riittävän selkeitä?

-

8. Mahdollistaako hallituksen esitys tutkijalle luovutettavien tietojen antamisen suoraan Tilastokeskuksen tutkijapalvelulle, kun tutkijan on tarkoitus käsitellä tietoja tutkijapalvelun etäkäyttöympäristössä?

9. Edistääkö hallituksen esitys tutkimuksessa hyödyllisen tiedon saamista tutkijoiden käytettäväksi?

Hallituksen esitys edistää tietojen tutkimuskäyttöä ja selkeyttää tilastokeskuksen roolia tiedon tuottamisessa tutkimuskäyttöön, mutta ei ratkaise kaikkia ongelmia, jotka liittyvät tilastoaineistojen hyödyntämiseen tieteellisessä tutkimuksessa ja yhteiskuntaoloja koskevissa selvityksissä.

Tilastolain säännöksiä tulisi lähtökohtaisesti arvioida riskiperusteisesti ja välttää tarpeettoman tiukkoja lain tulkintoja. Ongelmia aiheuttaa mm. Tilastolain epätasallinen suorien tunnistetietojen määrittely, jonka tarpeettoman tiukka tulkinta on joissain tapauksissa estänyt riittävän tarkkojen paikkatietojen saamisen akateemisen tutkimuksen käyttöön ja päätöksentekoa tukevan alueellisen tilannekuvan tuottamiseksi. Tulanet ehdottaa suorien tunnistetietojen määrittelyä tarkentamista lakimuutoksen yhteydessä, jolloin tilastotietojen saanti ei perustuisi lakia soveltavan viranomaisen ylivoimaiseen tulkintaan yksityisyyden suojasta.

Tulanet pitää tärkeänä tavoitetta nopeuttaa Tilastokeskuksen aineistojen luovuttamista ja hyödyntämistä tutkimuskäytössä. Tietojen nopean saatavuuden merkitys on tullut hyvin esiin koronapandemian aikana. Tietojen luovutuksessa tulee huolehtia siitä, että kotimainen säännöstö on linjassa EU-lainsäädännön ja ohjeistuksen kanssa. Mikäli luovutetaan julkaisematonta tietoa, tulee huomioida sen oikeellisuuteen ja luotettavuuteen liittyvät haasteet.

Tulanet haluaa kiinnittää huomiota myös tutkijapalvelun ja etäkäyttöjärjestelmän joustavuuteen ja toimivuuteen muuttuvassa tutkimusympäristössä, jossa yhä enemmän painottuvat isojen data-aineistojen käsittely ja aineistojen yhdistely sekä useiden toimijoiden yhteistyö ja kansainvälinen toiminta. Järjestelmä ei nyky muodossaan vastaa riittävästi tieteellisen tutkimuksen ja tietojenkäsittelyn tarpeisiin esim. isojen paikkatietoaineistojen käsittelyn tai aineistojen yhdistelyn osalta. Jotta tilastokeskus voi ylläpitää, kehittää ja parantaa kustannustehokasta, laadukasta ja tietoturvalista etäkäyttöjärjestelmää, tarvitaan resursseja teknisten ratkaisujen kehittämiseen ja henkilöriippuvaisten työvaiheiden vähentämiseen. Tulanet katsoo, että koska nykyinen etäkäyttöjärjestelmä ei aina riittävästi vastaa tutkimuksen tarpeita, tulisi tietoaaineistoja olla mahdollisuus käyttää myös muissa tietoturvalisissä käyttöympäristöissä kuin tilastokeskuksen tällä hetkellä tarjoamassa FIONA:ssa.

Marttinen Sanna
Tutkimuslaitosten yhteenliittymä Tulanet